

ISSN 2307-8049

НАУКОВИЙ ВІСНИК ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія
Юридичні науки

Випуск
2/2014

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Стратонов Василь Миколайович – декан юридичного факультету Херсонського державного університету, д.ю.н., професор, заслужений юрист України

Заступники головного редактора:

Бевзенко Володимир Михайлович – професор кафедри адміністративного та господарського права Херсонського державного університету, д.ю.н., доцент

Шапошников Костянтин Сергійович – декан факультету економіки і менеджменту Херсонського державного університету, д.е.н., доцент

Відповідальний секретар:

Сотула Олександр Сергійович – доцент кафедри галузевого права Херсонського державного університету, к.ю.н., доцент

Члени редакційної колегії:

Бірюков Валерій Васильович – професор кафедри криміналістики Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, д.ю.н., доцент

Галунько Валентин Васильович – директор Інституту права Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», професор кафедри адміністративного та господарського права Херсонського державного університету, д.ю.н., доцент

Кафарський Володимир Іванович – професор кафедри теорії держави і права Херсонського державного університету, д.ю.н., професор, заслужений юрист України

Комзюк Анатолій Трохимович – професор кафедри адміністративного права Харківського національного університету внутрішніх справ, д.ю.н., професор

Конопльов В'ячеслав В'ячеславович – декан Євпаторійського факультету Харківського національного університету внутрішніх справ, д.ю.н., професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений юрист України

Литвинов Олексій Миколайович – завідувач кафедри кримінального права та кримінології Харківського національного університету внутрішніх справ, д.ю.н., професор

Літвін Валерій Валерійович – начальник УМВС України в Херсонській області, професор кафедри галузевого права Херсонського державного університету, к.ю.н.

Лукашєвич Віталій Григорович – проректор з наукової роботи, завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики Класичного приватного університету, д.ю.н., професор, заслужений юрист України

Мельник Роман Сергійович – професор кафедри адміністративного права Київського національного університету імені Т.Г. Шевченка, д.ю.н., старший науковий співробітник

Мікулін Віктор Петрович – Вища експертна рада України, д.ю.н., професор

Сайчин Олександр Сергійович – професор кафедри кримінального процесу та криміналістики Класичного приватного університету, д.ю.н., професор

Слінько Сергій Вікторович – професор кафедри кримінального процесу та криміналістики Харківського національного університету внутрішніх справ, д.ю.н., професор

Стрельцов Євген Львович – проректор з науково-педагогічної роботи Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, д.ю.н., професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України

Фріс Павло Львович – завідувач кафедри кримінального права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, д.ю.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України

Шишка Роман Богданович – завідувач кафедри цивільно-господарських дисциплін Ірпінської фінансово-юридичної академії, д.ю.н., професор

Шутак Ілля Дмитрович – професор кафедри теорії та історії права Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького, д.ю.н., професор

Чертова Надія Андріївна – завідувача кафедрою міжнародного права і порівняльного правознавства Північний Арктичний федеральний університет ім. М.В. Ломоносова, доктор юридичних наук, професор (Росія, м. Архангельськ)

Гармаєв Юрій Петрович – завідувач кафедри організації прокурорсько-слідчої діяльності Іркутського інституту підвищення кваліфікації прокурорських працівників Генеральної прокуратури Російської Федерації, д.ю.н., професор (Росія, м. Іркутськ)

Павол Кубічек – декан юридичного факультету Університету імені Коменського, д.ю.н., професор (Словаччина, м. Братислава)

Рябініна Тетяна Кимівна – завідувача кафедрою кримінального процесу та криміналістики Південно-Західного державного університету, к.ю.н., професор (Росія, м. Курськ)

Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»
є фаховим виданням на підставі Наказу МОН України від 10 жовтня 2013 року № 1411 (додаток № 5).

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Херсонського державного університету
(Протокол № 13 от 26.06.2014 р.)

Свідectво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації – серія КВ № 19746-9546Р
від 15.03.2013 р. видане Державною реєстраційною службою України



ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

Байрачна В.В. ОНТОЛОГІЯ ВПЛИВУ РЕЛІГІЙНИХ ПОГЛЯДІВ НА ЗМІСТ ІНСТИТУЦІЙ ГАЯ У II СТОЛІТТІ.....	9
Гламазда П.В. КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ПО ВІДНОШЕННЮ ДО НЕПОВНОЛІТНІХ ЗЛОЧИНЦІВ (середина XVIII – початок XX ст.).....	14
Гребенюк М.О. ЕТІОЛОГІЯ АГРЕСИВНОСТІ ТА АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ЯК СКЛАДОВОЇ ДЕСТРУКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ.....	19
Гриньків О.О. ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІ ЦІННОСТІ: ТЕОРЕТИКО-ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ.....	23
Долинська М.С. РОЗВИТОК НОТАРІАТУ ТА НОТАРІАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УСРР ПРОТЯГОМ 1925-1927 РОКІВ.....	29
Єпур М.В. ПОКАРАННЯ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ МОНАРХА ЗА СТАТУТАМИ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО І СОБОРНИМ УЛОЖЕННЯМ 1649 РОКУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ.....	35
Задніпряна М.Ю. РОЗВИТОК ДОКТРИНАЛЬНИХ ЗАСАД ГАРМОНІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	39
Змерзлий Б.В. СОЗДАНИЕ И НАЧАЛО ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЯЛТИНСКОГО ПОРТОВОГО УПРАВЛЕНИЯ В 1902 г.....	44
Ковальова С.Г., Мерзляков К.С. ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ДОКАЗІВ У СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ КЛАСИЧНИХ АФІН.....	50
Колодяжна В.В. З ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	56
Кошарновська С.Л. ДО ПИТАННЯ ПРО ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ.....	61
Кравченко М.Г., Заєць А.Б. ПІДВИЩЕННЯ ВИМОГ ДО ЯКОСТІ ЗАКОНУ ЯК ПЕРЕДУМОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ.....	67
Курас Д.І. СОЦІАЛЬНЕ ПІДГРУНТЯ БОРОТЬБИ ЗА НАЦІОНАЛЬНЕ ВИЗВОЛЕННЯ У КОНЦЕПЦІЇ М.Ю. ШАПОВАЛА.....	73
Луцький М.І. РЕЦЕПЦІЯ НОРМ АВСТРІЙСЬКОГО ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ ЗУНР.....	77
Луцький Р.П. СУТНІСНІ ОЗНАКИ ПОЗИТИВНОГО ПРАВА.....	81
Максимів І.І. ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ЖЕБРАЦТВА: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ.....	85
Мельничук О.С. МІСЬКЕ ПРАВО В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ ТА СУЧАСНІЙ РЕАЛЬНОСТІ.....	90
Моїсєєнко Д.М. ФОРМА ПЕРЕХІДНОЇ ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ.....	95
Наливайко Т.В. ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ ОСОБИСТОСТІ.....	100
Несінова С.В. ПРАВО, ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ, ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ.....	103
Онищук І.І. ТЕХНОЛОГІЧНИЙ АЛГОРИТМ ПРАВОВОГО МОНІТОРИНГУ.....	108
Турчак О.В. «НОРМАЛІЗАЦІЯ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН» 1935 РОКУ: ІСТОРІКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ УГОДИ.....	113

ю. н. / Р.Я. Демків; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2007. – 16 с.

5. Дутка Г.І. Закон у системі нормативно-правових актів України : автореф. дис. ... к. ю. н. / Г.І. Дутка; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2003. – 18 с.

6. Овчаренко І.М. Закони у системі джерел (форм) права та їх класифікація : автореф. дис. ... к. ю. н. / І.М. Овчаренко; Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2004. – 19 с.

7. Перестройка и правовое воспитание советских / Н.И. Козюбра и др. – К. : Наукова думка, 1989. – 301 с. – (Актуальные проблемы коммунистического воспитания: АПКВ).

8. Советское законодательство: пути перестройки / С.С. Алексеев [и др.]. – М. : Юридическая литература, 1989. – 431 с.

9. Поленина С.В. Качество закона и совершенствование правотворчества / С.В. Поленина // Советское государство и право. – 1987. – № 7. – С. 12–19.

10. Гойман В.И. Действие права (методологический анализ) / В.И. Гойман. – М. : Акад. МВД РФ, 1992. – 180 с.

11. Тихомиров Ю.А. Теория закона / Ю.А. Тихомиров. – М. : Наука, 1982. – 257 с.

12. Совгиря О.В. Конституційне право України : навч. посібник / О.В. Совгиря, Н.Г. Шукліна. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 632 с.

13. Котюк В.О. Теорія права: курс лекцій : навч. посібник для юрид. ф-тів вузів / В.О. Котюк. – К. : Вентурі, 1996. – 208 с.

14. Керимов Д.А. Законодательная техника : науч.-метод. и учеб. пособие / Д.А. Керимов. – М. : Норма-Инфра-М, 1998. – 121 с.

15. Алексеев С.С. Общая теория права / С.С. Алексеев. – М. : Юридическая литература, 1981. – Т. 1. – 359 с.

16. Юзьков Л.П. Верховенство Конституції і конституційність законів / Л.П. Юзьков // Правова система України: теорія і практика : тези доп. і наук. повідом. наук.-практ. конф. (Київ, 7-8 жовтня 1993 р.) / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К., 1993. – С. 17–18.

17. Crabbe V.C.R.A.C. Legislative drafting / V.C.R.A.C. Crabbe. – London : Cavendish, 1993. – XXI, 294 p.

18. Дзейко Ж.О. Законодавча техніка в Україні: історично-теоретичне дослідження : монографія / Ж.О. Дзейко. – К. : Київ. ун-т, 2007. – 360 с.

УДК 947(477)»1900/1930»

СОЦІАЛЬНЕ ПІДҐРУНТЯ БОРОТЬБИ ЗА НАЦІОНАЛЬНЕ ВИЗВОЛЕННЯ У КОНЦЕПЦІЇ М.Ю. ШАПОВАЛА

Курас Д.І., к. і. н., доцент
кафедри історії держави та права
Національна академія внутрішніх справ

Представлена стаття розглядає один з аспектів творчої спадщини визначного українського суспільно-політичного й наукового діяча першої чверті ХХ століття – Микити Юхимовича Шаповала. Основна увага в роботі приділяється проблемі соціологічної складової в загальній концепції національного визволення, розробленій М.Ю. Шаповалом у 20-х рр. минулого століття.

Ключові слова: М.Ю. Шаповал, українська революція, державність, національне визволення, національна свідомість.

Представленная статья рассматривает один из аспектов творческого наследия известного украинского общественно-политического и научного деятеля первой четверти ХХ столетия – Никиты Ефимовича Шаповала. Основное внимание в данной работе уделяется проблеме социологической составляющей в общей концепции национального освобождения, разработанной Н.Е. Шаповалом в 20-х гг. прошлого века.

Ключевые слова: Н.Е. Шаповал, украинская революция, государственность, национальное освобождение, национальное сознание.

Kuras D.I. SOCIAL BACKGROUND OF STRUGGLE FOR NATIONAL LIBERATION IN THE CONCEPT MU SHAPOVAL

Presented article considers one of aspects of a creative heritage of the known Ukrainian political and scientific figure of the first quarter of the XX century – Nikita Efimovich Shapoval. The main attention in this work is paid to a problem of a sociological component in the general concept of national release developed by N.E. Shapoval in the twenties of the last century.

Key words: N.E. Shapoval, Ukrainian revolution, state system, national liberation, national consciousness.

Актуальність теми. Вивчаючи досвід, накопичений попередніми поколіннями, ми, безумовно, стикаємося з проблемою його оцінки та інтерпретації. Одним із най-

більш проблемних вузлів, що породжують чи не найбільшу кількість наукових дискурсів, є позиції та погляди окремих особистостей на ключові процеси історичного



розвитку суспільства на макро- та мікрорівнях. У контексті тенденції до поглиблення персоналізації в дослідженні як суто історичних, так і історико-правових процесів у суспільстві набуває більшої актуальності вивчення спадщини видатних діячів національної суспільно-політичної думки.

Виклад основного матеріалу. Дана робота присвячена творчій спадщині такої непересічної особистості як Микита Юхимович Шаповал. Перекоаний борець за визволення української нації, один із лідерів української партії соціалістів-революціонерів, член Центральної Ради, член уряду, один із лідерів української еміграції в Чехословаччині, визнаний науковець, один із засновників декількох українських вузів у Чехословацькій республіці. М.Ю. Шаповал видав низку праць, присвячених осмисленню й аналізу подій революції 1917–1920 рр., водночас виклав певні засади оновленої програми боротьби за національне визволення. З іншого боку, він присвячував багато своїх праць розробці фактично нової школи в соціології. Наприклад, В.Ф. Солдатенко зауважує: «М.Ю. Шаповал став і піонером української соціології, і вченим, чий внесок у вітчизняну соціологію вважається чи не найбільшим» [3, с. 103]. Його інноваційні підходи в розгляді багатьох проблем (соціальна морфологія, соціальна топологія, теорія вчинків соціального процесу тощо) щиро зацікавили багатьох учених Європи й Америки. Свої думки М.Ю. Шаповал виносив на широкий загал не один раз: міжнародні конференції у Гамбурзі (1933 р.), Берліні (1924 р.), Парижі (1926 р.), дві поїздки з лекціями до університетів США й Канади (у 1927 р. та 1930 р.) [7, с. 82–84].

Водночас необхідно зауважити на тому, що автор не має на меті розкривати весь спектр соціологічних розвідок М.Ю. Шаповала, так як така постановка питання має бути притаманною більш ґрунтовному дослідженню. Враховуючи обмежені можливості окремо взятої статті щодо структурного дослідження великого за обсягом і фактично недослідженого творчого спадку непересічного вченого й суспільного діяча, вбачається доцільним обмежити предмет розгляду майже недослідженою соціальною складовою у визвольній концепції М.Ю. Шаповала. Намагаючись надати дослідженню творчого спадку М.Ю. Шаповала максимально комплексного й об'єктивного характеру, в даній роботі зроблено спробу вперше простежити становлення й еволюцію певних принципово важливих для його суспільно-політичних поглядів соціологічних та політичних тез в їхній глибинній взаємочинності.

Однією з головних парадигм у запропонованій М.Ю. Шаповалом концепції є констатація колоніального становища як України, так і української нації протягом століть аж до XX століття. Відповідно, на перше місце постає питання про сутність процесу визволення української нації як основної передумови утворення власної державності: «Щоб розмова про політику й визвольну програму була корисна, то ви мусите вимагати від промовця відповіді на четверо засадничих питань. Питання перше: кого треба визволяти? Питання друге: від чого треба визволяти? Питання третє: яким способом треба визволяти? Питання четверте: во ім'я чого треба визволяти?» Відповіді на останні два питання зрозумілі та визначалися раніше. А от перші два і складають принципову основу концепції державотворення М.Ю. Шаповала.

Отже, головне питання – «кого треба визволяти». Тут М.Ю. Шаповал намагається відійти від звичайної тези про те, що визволяти необхідно «український народ». Проблема полягала в тому, що на початку XX століття в українській суспільно-політичній думці абсолютно домінувало тлумачення поняття «народ», яке спиралося насамперед на етнічну або політичну складову (або ж на різні варіанти поєднання цих двох елементів). У розумінні М.Ю. Шаповала така постановка питання призводила до сутнісного викривлення його змісту.

Із його точки зору наріжним каменем у тлумаченні поняття «український народ» мав бути аналіз співвідношення соціально-станової та етнічної структури населення України:

		«Українці	Росіяни	Жида	Поляки
1.	Хліборобство і добування сировини	90,0%	18,0%	2,5%	51,0%
2.	Обробка продуктів (промисловість)	3,6%	21,0%	32,0%	14,0%
3.	Торгівля	0,9%	14,0%	48,0%	6,0%
4.	Військо, суд, поліція, адміністрація, вільні фахи тощо	5,5%	47,0%	17,5%	29,0%
		100%	100%	100%	100% [8, с. 7].

Спираючись на офіційні та відкриті статистичні джерела, М.Ю. Шаповал намагається довести твердження про соціальну неповність української нації, її перетворен-

ня, під тиском іноземних поневолювачів, на найбільш соціально й національно пригноблену частину населення України: «У суспільстві, яке живе на українській території, промисел увесь – фінанси, обмін, культурна вища діяльність, наукова й адміністративна – це все виконується групами, які до українського народу не належать (не належать до української лінгвістичної групи)... Таким чином, нація, коли її система взаємочинності є повна, має в собі всі органи для задоволення своїх потреб. Український народ багатьох з тих органів для задоволення своїх потреб не має. Таким чином, соціологічно беручи, ми кажемо, що український народ представляє з себе неповну націю» [9, арк. 19-20].

Висновком тут стає те, що визволення «українського народу» є фактично боротьбою за права «трудових верств» населення України, тобто сутність процесу визволення полягає не в чому іншому, як у соціальному звільненні трудових верств: «Треба визволяти від капіталізму, а це значить – від поміщиків: буржуїв, що панують на Україні, яко соціальні кляси, і разом із тим – чужі нації» [8, с. 30]. Головною тезою постає твердження про те, що саме поняття національного визволення має бути прив'язане не до абстрактного визначення «загальнонаціональних інтересів», а до конкретного становища й умов розвитку українського народу в певний історичний період. Таким чином, головною метою визвольної боротьби М.Ю. Шаповал однозначно визначає зміну соціальних відносин у суспільстві, що і є, власне кажучи, принциповою основою для будь-яких суспільно-політичних змін: «Ніяке порозуміння з цензовими елементами для врятування революції неможливе і проти натуральне, бо керувати революційним процесом, процесом визволення трудящих мас можуть тільки ті, кому потрібна революція. Для кого ж революція, яко зміна соціальних відносин, не потрібна, хто хоче залишити старе хазяйство в формі визиску живої робочої сили, ті можуть керувати тільки контрреволюцією. А через це українська революційна демократія не могла взяти участі в допущенню буржуазії до влади, передбачаючи в цьому загрозу революційній Росії та Україні» [2, с. 8].

Саме звідси витікає низка непорозумінь, а потім і принципових розходжень М.Ю. Шаповала з переважною більшістю лідерів та ідеологів українських визвольних змагань 1917–1920 рр. Сам М.Ю. Шаповал був глибоко переконаний, що революція в Україні повинна мати чітко виражений соціальний характер, що йшло у розріз із

загальноприйнятим її розумінням як революції національної. Позиція М.Ю. Шаповала сприйнята не була і лише дала підстави звинуватити його в амбіційності та бонапартизмі [1, с. 108].

Значно пізніше, в період еміграції, М.Ю. Шаповал під час розробки своєї концепції національного визволення повертається до цих питань вже на іншому науково-теоретичному рівні розробки проблеми. Вивчаючи соціальну структуру суспільства та роль окремих верств у соціальних, національних, а також політичних процесах, він намагався запропонувати певну схему взаємочинності між особливостями конкретного соціуму та політичною діяльністю. Так, соціальною базою боротьби за визволення української нації можуть бути лише трудові верстви: «Українське робітництво і селянство мусить твердо засвоїти одно, що українська визвольна справа є історичною задачею їх самих, робітників і селян» [8, с. 41].

Окреме питання торкається заможних верств, які він у період революції зазвичай визначав як «цензові елементи» та до поняття «українська нація» ним не відносилися із двох причин. По-перше, на його думку, буржуазія в Україні була фактично інонаціональна. По-друге, навіть та частина буржуазії, яка й була національною за складом, у своїх цілях та діях завжди керувалася не інтересами нації, а виключно інтересами власного прибутку, що, з погляду М.Ю. Шаповала, вимагало її ідентифікації як космополітичної верстви. Тоді ж він розробляє і критерії, за якими можна проводити соціальну стратифікацію, визначаючи, які верстви суспільства відповідають поняттю «трудових», а які – ні. В основу таких критеріїв науковець пропонував закласти принцип отримання «засобів існування» – відсутність експлуатації людини людиною [8, с. 5-39].

Отже, розглядаючи проблему національної еліти, М.Ю. Шаповал наполягав на об'єктивній потребі виключити з її складу буржуазію та визначитися з особливостями статусу інтелігенції. Заперечувати очевидний факт того, що фактично єдиною суспільно активною проукраїнською силою до визрівання революційних подій початку XX століття була інтелігенція, безглуздо. Однак саме цю обставину М.Ю. Шаповал вважав чи не найбільшою історично сформованою вадою українського суспільства й українського національно-визвольного руху взагалі. Напередодні революційних подій 1917 р. він писав, що ліберальна за спрямуванням і дрібнобуржуазна за своєю соціальною природою українська ін-



телігенція апіорно була орієнтована на угодовську позицію та була цілком здатна зрадити інтереси трудового народу, а тому не мала права претендувати на роль провідника визвольного руху. М.Ю. Шаповал був переконаний, що інтелігенція завжди тяжіла до буржуазії та буржуазного способу життя, це – сама її сутність, її погляди фарисейські, а цілі й дії – корисливі: «Гроші – велике діло, в деякому разі більше, ніж ідеали... Бо що таке сучасний український інтелігент у масі? Це той, що не розцурався ні з одним словом старого світу, це той, що тепер турбується принатурити своє народолюбство до всієї суми старого світу, що займається українізацією всього складу стержового життя дрібноміщанських хижаків і буржуйчиків... Чим більше розростається українське життя, тим більше він наповнює його атмосферою лихварства, подлости, малоросіянства і нечесности» [5, с. 133].

М.Ю. Шаповал вбачає в інтелігенції природного союзника буржуазії, а тотожність соціальна, на його погляд, зумовлює врешті-решт і тотожність кінцевої мети: «Нова культура користується старою мораллю, а на однаковій ґрунті, ґрунті з тотожними можливостями, можуть рости тільки однакові рослини» [4, с. 649]. М.Ю. Шаповал не міг тоді повірити, що боротьба, яку очолювала дрібнобуржуазна за своєю природою інтелігенція, може призвести до утворення нового суспільства, нової держави. Навіть дану статтю він красномовно називає «Гіпноз єдності».

Революція принесла суттєві зміни як у соціальному аспекті, так і в політичному, а водночас і ментальному. Сам М.Ю. Шаповал так писав про роль національно-свідомої інтелігенції в революційних подіях: «У цьому процесі (революції) виявилась могоча робота української інтелігенції всіх генерацій: від українофілів до соціалістів, від давніх до «мартовських» включно... Українська інтелігенція – коли говорити про спеціальну її роль – завоювала в революцію багато, добилась консолідації української національності, увінчавши свій здобуток реальною формою – державністю» [6].

Отже, за поглядами М.Ю. Шаповала, єдиним союзником робітників і селян у боротьбі, їхнім ідейним провідником може бути лише трудова, національно-свідомо інтелігенція. Однак враховуючи об'єктивне, на його думку, тяжіння інтелігенції до буржуазного економічного й суспільного устрою, вчений наголошує на обов'язково домінуючій ролі селян і робітників у цьому союзі: «Що менший розмір платні дістає інтелігентний фаховик, то ближче до

трудових мас стоїть, то більше має в собі елементів класової свідомості трудових мас. Як тільки ця платня перевищує екзистенц-мінімум, то зі збільшенням лишків збільшується класова свідомість буржуазного типу. Але, в порівнянні з класовою свідомістю пролетаріату, інтелігентська «класова» свідомість незвичайно низька. Навіть при різко визначеному пролетарському становищі, незвичайно низькому екзистенц-мінімумі інтелігент не усвідомлює свого класового інтересу (точніше – спільності своїх інтересів із класовими інтересами працюючих мас)» [10, с. 6]. Спираючись на подібне тлумачення місця інтелігенції в суспільному розвитку, М.Ю. Шаповал виводить і своє визначення її ролі як допоміжної сили, яка своєю працею «обслуговує» інтереси тієї або іншої верстви: «В усякому разі інтелігенція не є окремим класом, а лише служебною частиною інших класів. Вона служить тому, хто їй більше платить... Коли вона помітила зріст сили трудового класу, то почала переходити потроху до його, перебігати з надією, що тут укріпиться. Але доки панує буржуазія, то їй вигідніше триматися біля неї...» [11, с. 191]. Також М.Ю. Шаповал неодноразово підкреслює принципове значення органічної інтеграції інтересів і дій всіх трудових верств у справі вироблення й реалізації єдиної національної програми в боротьбі за визволення: «Ми якраз через брак гармонії елементів програвали в революції. Армія боева є – нема провідників; є те й друге – нема програми, хоч є мета. Нема плану переведення, або він є – будівничих нема. Наше селянство і робітництво повстало – провідників не було, бо ті, що були, мали іншу мету, ніж трудові маси. Трудові маси, нарешті, повірили в щирість і однаковість мети, але не мали програми і плану переведення, ми не мали відповідних будівничих» [11, с. 231-232].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Грушевський М. Споми́ни // Київ. – 1989. – № 9.
2. Промова товари́ша Шаповала на Демократичній нараді // Боротьба. – 1917. – № 11.
3. Солдатенко В.Ф. Українська революція. Концепція та історіографія: у 2 кн. – К., 1997. – Кн. 1. – 411 с.; Кн. 2. – 1999. – 507 с.
4. Сріблянський М. Гіпно́з єдності // Українська хата. – 1912. – № 11-12.
5. Сріблянський М. З громадського життя // Українська хата. – 1913. – № 2.
6. Сріблянський М. Здобутки революції // Відродження. – 1918. – Ч. 120. – 24 (11) серпня.
7. Терещенко В. Микита Шаповал – велетень із



Донбасу. – Артемівськ : Артемівська міська друкарня Управління у справах преси та інформації Донецької облдержадміністрації, 2001. – 152 с.

8. Шаповал М. Велика революція і українська визвольна програма. – Прага, 1927. – 324 с.

9. Шаповал М. Визволення і відродження Украї-

ни. (До вироблення української визвольної програми). Промова // ЦДАВОУ. – Ф. 3563. – Оп. 1. – Од. зб. 5.

10. Шаповал М. Інтелігенція і пролетаріат. – Відень – К., 1920. – 34 с.

11. Шаповал М. Революційний соціалізм в Україні. – Відень, 1921. – 256 с.

УДК 340.12

РЕЦЕПЦІЯ НОРМ АВСТРІЙСЬКОГО ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ ЗУНР

Луцький М.І., к. ю. н., доцент,
професор кафедри теорії та історії держави і права
Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького

У статті досліджено питання формування власної законодавчої бази Західноукраїнської Народної Республіки на основі кодифікації законодавства Австро-Угорської імперії в галузі цивільного права й розвитку правового регулювання цивільних відносин на українських землях у складі Австрії та Австро-Угорщини. Проаналізовано кодекси австрійського права, які діяли в Галичині, та інші джерела права, що стали основою цивільного законодавства ЗУНР. Основну увагу звернено на положення Австрійського цивільного кодексу 1811 р., які в подальшому були рецепційовані урядом ЗУНР.

Ключові слова: Австро-Угорщина, Галичина, ЗУНР, законодавча діяльність, австрійське право, цивільне законодавство, кодифікація.

В статье исследованы вопросы формирования собственной законодательной базы Западноукраинской Народной Республики на основе кодификации законодательства Австро-Венгерской империи в области гражданского права и развития правового регулирования гражданских отношений на украинских землях в составе Австрии и Австро-Венгрии. Проанализированы кодексы австрийского права, которые действовали в Галичине, и другие источники права, ставшие основой гражданского законодательства ЗУНР. Основное внимание обращено на нормы Австрийского гражданского кодекса 1811 г., которые в дальнейшем были рецептированы правительством ЗУНР.

Ключевые слова: Австрия, Австро-Венгрия, Галичина, ЗУНР, законодательная деятельность, австрийское право, гражданское законодательство, кодификация.

Lutskyi M.I. RECEPTION OF THE AUSTRIAN CIVIL LEGISLATIVE NORMS IN THE LEGAL SYSTEM OF THE WEST UKRAINIAN PEOPLE'S REPUBLIC

The article dwells upon the issue of formation of the domestic legislative base in the West Ukrainian People's Republic (ZUNR) on the basis of codification of legislation of the Austro-Hungarian Empire in the sphere of civil law and development of legal regulation of civil relationships on the Ukrainian territory as a part of Austria and Austria-Hungary. The Codes of Austrian law, effective in Galicia, and other sources of law as a base for the civil legislation of ZUNR were analyzed. Key attention is paid to the provisions of the Austrian Civil Code of 1811 which were further adopted by the ZUNR government.

Key words: Austria-Hungary, Galicia, ZUNR, legislative activity, Austrian law, civil legislation, codification.

Постановка проблеми. Вирішення актуальних державно-правових проблем сьогодення значною мірою посилює інтерес до дослідження природи українського права, української правової традиції, з'ясування спадкоємності й наступності розвитку національного права, яке має власне історичне ко-
іння. Аналіз кодифікації австрійського права а особливостей його рецепції в законодавстві ЗУНР дає можливість глибше зрозуміти специфіку державно-правового регулювання цивільних відносин на Західноукраїнських землях упродовж їх історичного розвитку, що

сьогодні має вагоме значення. Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю врахування історичного вітчизняного й міжнародного досвіду у процесі вдосконалення чинного законодавства України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика визначення цивільного законодавства ЗУНР, рецепції Австрійського права в цій галузі не є новою. Проте її дослідження здебільшого є складовою наукових пошуків учених-істориків, тому вбачається необхідність у подальшому всебічному вивченні даної теми із правової точки зору.